

Siatkoskrzydłe (*Neuropteroidea*)

ROLAND DOBOSZ

Dział Przyrody Muzeum Górnośląskiego, Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41–902 Bytom

Treść. Brak jest całościowych opracowań fauny *Neuropteroidea* Pienin. Jedynie w trzynastu pracach podawane są, najczęściej pojedyncze informacje, o owadach siatkoskrzydłych. Niniejsza praca podsumowuje stan poznania neuropterofauny Pienin. Z dotychczas wykazanych osiemnastu gatunków (około 20% fauny krajowej) dwanaście podał autor. Wykazane z tego regionu gatunki należą do czterech rodzin: *Sialidae* (2 gatunki z 3 polskich), *Raphidiidae* (2 gatunki z 7 polskich), *Hemerobiidae* (10 gatunków z 33 polskich) oraz *Chrysopidae* (4 gatunki z 24 polskich). Nie stwierdzono w Pieninach przedstawicieli pięciu rodzin: *Inocelliidae*, *Coniopterygidae*, *Osmylidae*, *Sisyridae* oraz *Myrmeleontidae*. Spośród dotychczas wykazanych gatunków na szczególną uwagę zasługują: *Megalomus tortricoides* RAMBUR, 1842, *M. hirtus* (LINNAEUS, 1761), *Hemerobius contumax* TJEDER, 1932, *Micromus lanosus* (ZELENY, 1961) i *Peyrimchhoffina gracilis* (SCHNEIDER, 1851). Zwraca uwagę fakt, iż wymienione rzadsze i ciekawsze gatunki preferują siedliska ciepłe, dobrze nasłonecznione i suche. W Pieninach można spodziewać się kolejnych interesujących przedstawicieli owadów siatkoskrzydłych związanych z tym typem środowisk, zwłaszcza z rodzin *Raphidiidae*, *Coniopterygidae*, *Hemerobiidae* i *Chrysopidae*.

HISTORIA BADAŃ

Pieniny, należące niewątpliwie do najcenniejszych i najciekawszych przyrodniczo regionów Polski nie doczekały się, jak dotychczas, całościowego opracowania fauny owadów siatkoskrzydłych. Ze względu na brak historycznych jak i aktualnych danych niemożliwe jest dokonanie kompleksowej oceny stanu neuropterofauny Pienińskiego Parku Narodowego.

Po raz pierwszy o złotooku *Chrysopa phyllochroma* WESMAEL, 1841 z Pienin wzmiankuje Nowicki (1864, 1865), a za nim Dziędzielewicz (1867, 1891). Nowicki w pracy z 1870 roku wymienia kolejne dwa gatunki: *Sialis lutaria* (LINNAEUS, 1758) oraz *S. fuliginosa* PICTET, 1836 z rzędu *Megaloptera*, natomiast Dziędzielewicz (1891) potwierdza występowanie *S. fuliginosa*

w tym regionie. W pracy Sitowskiego i Kulczyńskiego (1923) wykazany jest jeden gatunek wielbłądki (*Raphidioptera*) – *Dichrostigma flavipes* (STEIN, 1863), a informacja ta powtórzona jest przez Smólskiego (1960). Ostatnim przedwojennym opracowaniem zawierającym informację o stwierdzeniu w Pieninach najpospolitszego w Polsce gatunku złotooka *Chrysoperla carnea* (STEPHENS, 1836) jest publikacja Zaćwilichowskiego (1939).

W literaturze powojennej pierwsze informacje dotyczące owadów siatkoskrzydłych przedstawił Karpiński (1954), który wykazał z Parku Narodowego drugą wielbłądkę *Raphidia ophiopsis* LINNAEUS, 1758 podając równocześnie dane o biologii tego gatunku. Do końca lat osiemdziesiątych brak publikowanych informacji na temat owadów siatkoskrzydłych Pienin.

CHARAKTERYSTYKA FAUNY

Autor, podczas opracowywania kolekcji Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu oraz Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie (Dobosz, 1988, 1989, 1991a, 1991b), wykazał dwanaście nowych dla Pienin gatunków *Neuroptera* (dziesięć z rodziny *Hemerobiidae* i dwa z *Chrysopidae*): *Megalomus tortricoides* RAMBUR, 1842, *M. hirtus* (LINNAEUS, 1761), *Wesmaelius subnebulosus* (STEPHENS, 1836), *Hemerobius humulinus* (LINNAEUS, 1758), *H. simulans* WALKER, 1853, *H. contumax* TJEDER, 1932, *H. micans* OLIVIER, 1792, *H. marginatus* STEPHENS, 1836, *Micromus paganus* (LINNAEUS, 1767), *M. lanosus* (ZELENY, 1962), *Chrysopa perla* (LINNAEUS, 1758) [sensu SCHNEIDER], *Ch. phyllochroma* WESMAEL, 1841, *Peyerimchoffina gracilis* (SCHNEIDER, 1851).

Dotychczas z Pienin wykazano osiemnaście gatunków *Neuropteroidea*, co stanowi około 20% fauny Polski. Należą one do czterech rodzin: *Sialidae* (2 gatunki z 3 polskich), *Raphidiidae* (2 gatunki z 7 polskich), *Hemerobiidae* (10 gatunków z 33 polskich) oraz *Chrysopidae* (4 gatunki z 24 polskich). Nie stwierdzono w Pieninach przedstawicieli pięciu rodzin: *Inocelliidae*, *Coniopterygidae*, *Osmylidae*, *Sisyridae* oraz *Myrmeleontidae*.

Spośród dotychczas wykazanych gatunków zwracają uwagę następujące: *Megalomus tortricoides* RAMBUR, 1842, *M. hirtus* (LINNAEUS, 1761), *Hemerobius contumax* TJEDER, 1932, *Micromus lanosus* (ZELENY, 1961) i *Peyerimchoffina gracilis* (SCHNEIDER, 1851).

Megalomus hirtus jest gatunkiem znanym z dziewięciu krain (wg podziału wprowadzonego dla potrzeb Katalogu Fauny Polski), lecz wszędzie występuje bardzo nielicznie. Preferuje ciepłe i suche biotopy, gdzie rozwija się najczęściej na krzewach liściastych, szczególnie chętnie na leszczynie. Jest to gatunek europejski. Drugi przedstawiciel tego rodzaju, morfologicznie bardzo zbliżony do poprzedniego – *M. tortricoides*, został wykazany z Polski stosunkowo niedawno z góry Równicy w okolicach Ustronia (Beskid Zachodni). Stanowisko z Pienin jest drugim stwierdzeniem tego gatunku w naszym kraju. Jego rozmieszczenie obejmuje głównie kraje basenu Morza Śródziemnego, a na wschód sięga po

Anatolię. Zaliczyć go można do elementu subpontomedyterraneńskiego. Podobnie jak *M. hirtus* gatunek ten występuje na stanowiskach ciepłych i suchych o dużym nasłonecznieniu, lecz związany jest z drzewami iglastymi. *H. contumax* należy do grupy gatunków morfologicznie zbliżonych do *H. pini* STEPHENS, 1836 i podobnie jak on, rozwija się na drzewach iglastych (*Picea* sp., *Pinus* sp., *Larix* sp.), na ciepłych lecz nie kserotermicznych stanowiskach. Występuje on, podobnie jak *M. tortricoides*, od nizin do strefy subalpejskiej (na południowych krańcach zasięgu). *Hemerobius contumax* jest w Polsce znany dotychczas jedynie z jednego okazu z okolic Cieszyna. Rozmieszczenie znanych stanowisk wskazuje na to, iż jest to element europejski. Ostatni z interesujących gatunków życiorków – *Micromus lanosus*, został stosunkowo niedawno wyróżniony z gatunku *M. paganus* (LINNAEUS, 1767) i dlatego jego rozmieszczenie nie jest jeszcze dostatecznie poznane. Można go uznać za element środkowoeuropejski. Z Polski znany jest jedynie z trzech okazów i trzech stanowisk: z Krakowa, Czorsztyna (dane pochodzące z kolekcji muzealnych) i okolic Bytomia. To ostatnie stanowisko potwierdza generalne preferencje siedliskowe tego gatunku podawane w literaturze. *M. lanosus* preferuje ciepłe, lecz nie suche środowiska, a żyje najczęściej na krzewach, rzadziej na drzewach liściastych.

Spośród złotooków (*Chrysopidae*) zwraca uwagę tylko jeden gatunek *Peyerimchoffina gracilis*, który w Polsce znany jest jedynie z kilku stanowisk w górach, na pogórzu (Beskid Zachodni, Pieniny) i Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej. Gatunek ten związany jest z drzewami iglastymi, głównie z *Picea* sp. i *Abies* sp. W południowej części Europy Środkowej często stwierdza się go w monokulturach świerkowych. Jest gatunkiem występującym w rejonach górskich i podgórskich Europy z wyjątkiem Skandynawii i Półwyspu Pirenejskiego. Występuje również w Azji (Anatolia) oraz w Afryce (Maroko).

Bardzo słabe poznanie neuropterofauny Pienin jest spowodowane brakiem planowych badań. Pomimo wyrywkowych i niepełnych danych przedstawione interesujące gatunki wskazują na pewną specyfikę siedlisk pienińskich. Zwraca uwagę fakt, iż wymienione w powyższym opracowaniu

rzadsze i ciekawsze gatunki preferują siedliska ciepłe, dobrze nasłonecznione i suche. W Pieniach można spodziewać się kolejnych interesujących gatunków związanych z tym typem środowisk, szczególnie z rodzin *Raphidiidae*, *Coniopterygidae*, *Hemerobiidae* i *Chrysopidae*.

PIŚMIENNICTWO

- Dobosz R. 1988. Dwa nowe gatunki życiorkowatych (*Planipennia*, *Hemerobiidae*) dla fauny Polski. — Polskie Pismo ent., **58**: 489–491.
- Dobosz R. 1989. Siatkoskrzydłe (*Neuropteroidea*) w zbiorach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. — Roczn. Muz. Górnośląskie, Ser. Przyr., **12**: 75–90.
- Dobosz R. 1991a. Snake-flies (*Raphidioptera*, *Neuropteroidea*) of Poland – a faunistic review. — Anns Upper Siles. Mus., Ent., **2**: 191–208.
- Dobosz R. 1991b. *Neuropteroidea* in the collection of the Institute of Animal Systematics and Evolution PAS in Cracow. — Anns Upper Siles. Mus., Ent., **2**: 221–233.
- Dziedzielewicz J. 1867. Wykaz owadów siatkoskrzydłych (*Neuroptera*). — Spraw. Kom. fizyograf., **1**: 158–165.
- Dziedzielewicz J. 1891. Przegląd fauny krajowej owadów siatkoskrzydłych (*Neuroptera*, *Pseudoneuroptera*). — Spraw. Kom. fizyograf., **26**: 26–151.
- Karpiński J.J. 1954. Z biologii wielbłądki (*Raphidia ophiopsis* SCHUM.). — Roczn. Nauk leśn., **4**: 167–170, Prace IBL, **115**: 1–4.
- Nowicki M. 1864. Przyczynek do owadniczej fauny Galicji. — Kraków, 87 s.
- Nowicki M. 1865. Insecta Haliciae Musei Dzieduszyckiani. — Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 87 s.
- Nowicki M. 1870. Zapiski fauniczne. Wiadomości z Pienin. — Spraw. Kom. fizyograf., **4**: 20–23.
- Sitowski L. 1923. Pieniny jako rezerwat przyrodniczy. I. Charakter i osobliwości przyrody pienińskiej. — Ochr. Przyr., **3**: 47–55.
- Smólski S. 1960. Pieniński Park Narodowy. — Polska Akademia Nauk, Zakład Ochrony Przyrody, Wyd. pop.-nauk., **18**: 1–272.
- Zaćwilichowski J. 1939. Dalsze materiały do fauny sieciarek (*Neuroptera*) Polski. — Fragm. faun. Mus. zool. pol., **4**: 7–12.

SUMMARY

Eighteen species, among them twelve given by the author, have been known to occur in the Pieniny. They belong to four families: *Sialidae* (2 species among three Polish species), *Raphidiidae* (2 species out of 7 Polish species), *Hemerobiidae* (10 species out of 33 Polish species), and *Chrysopidae* (4 species out of 24 Polish species). Representatives of the five families have not been recorded from the Pieniny Mountains: *Inocelliidae*, *Coniopterygidae*, *Osmylidae*, *Sisyridae*, and *Myrmeleontidae*. Among the species determined so far, especially important are: *Megalomus tottricoideus* RAMBUR, 1842, *M. hirtus* (LINNAEUS, 1761), *Hemerobius contumax* TJEDER, 1932, *Micromus lanosus* (ZELENY, 1961) and *Peyerimhoffina gracilis* (SCHNEIDER, 1851). Curiously enough, rarer and more interesting species given here prefer warm, well-lit, and dry habitats. In the Pieniny Mountains the other representatives likely to occur are other interesting representatives of neuropterous insects, especially from the families of *Raphidiidae*, *Coniopterygidae*, *Hemerobiidae*, and *Chrysopidae*, associated with these type of environment.